

Σμυρναίοι Οικουμενικοί Πατριάρχες

Από την Λυχνία της Σμύρνης στην Οικουμενική Λυχνία του τηλαυγούς Φαναρίου

Θεοτίμητος και Χριστοσφράγιστος η Επισκοπή και Μητρόπολη Σμύρνης μνημονεύεται «αχειροποιήτω καλάμω» στην Ιερά Αποκάλυψη του Αγίου Αποστόλου Ιωάννου του Θεολόγου και Ευαγγελιστού ως μία των επτά αστέρων και λυχνιών περί των οποίων γράφει θεοπνεύστως: *«Οι επτά αστέρες άγγελοι των επτά εκκλησιών εισί, και αι λυχνίαι αι επτά εκκλησίαι εισίν»* (Αποκ. 1, 20). Στον δε Άγγελο της Εκκλησίας Σμύρνης ελάλησε ο Θεός τα *«αποκαλυπτικά θαυμάσια»* αυτού: *«Και τω αγγέλω της εν Σμύρνη Εκκλησίας γράψον· τάδε λέγει ο πρώτος και ο έσχατος ος εγένετο νεκρός και έζησεν· οίδα σου τα έργα και την θλίψιν και την πτωχείαν αλλά πλούσιος ει... μηδέν φοβού α μέλλεις πάσχειν... γίνου πιστός άχρι θανάτου, ο έχων ους ακουσάτω τι το πνεύμα λέγει ταις εκκλησίαις. Ο νικών ου μη αδικηθή εκ του θανάτου του δευτέρου»* (Αποκ. 2, 8-11).

Η Αποστολική εν Σμύρνη Εκκλησία ως αδύτου και ανεσπέρου φωτός αείφωτος λυχνία εδέχθη ανεξίτηλα την σφραγίδα «δωρεάς Πνεύματος Αγίου» από θεοκίνητα, θεοφόρα και πνευματοφόρα πρόσωπα, όπως τέτοια μεταξύ άλλων υπήρξαν ο **Επίσκοπος Σμύρνης Άγιος Βουκόλος και ο διάδοχος αυτού μεγαλομάρτυς Επίσκοπος Πολύκαρπος**, αλλά και ανέδειξε εκ των σπλάχνων αυτής ενθέους βλαστούς, οι οποίοι ανήλθαν στον μαρτυρικώς καθαγιασμένο Αποστολικό Πατριαρχικό και Οικουμενικό Θρόνο, τον οποίο εκλείσαν και αυτοθυσιαστικώς δηκόνησαν λιτανεύοντες τον Σταυρό και την Ανάσταση του Κυρίου και της Εσταυρωμένης Μητρός Αγίας Μεγάλης του Χριστού Κωνσταντινουπολίτιδος Εκκλησίας.

Ιχνηλατούντες ιστορικώς τις Πατριαρχικές πηγές περί των Σμυρναίων Οικουμενικών Πατριαρχών μνείαν ποιούμεθα του πρώτου εκ των τριών, του από Χαλκηδόνος **Γαβριήλ του Γ΄** (1702-1707), ο οποίος εγεννήθη στην περιώνυμη πόλη της Σμύρνης όπου έλαβε λιπαρά μόρφωση και ενεδύθη το μέλαν ράσο σε νεαρά ηλικία. Σύμφωνα με τον πατριαρχικό ιστοριοδίφη Μανουήλ Γεδεών: *«από συγχρόνων και μικρών μεταγενεστέρων ομολογείται θεοσεβέστατος ανήρ, και φρόνιμος και πράος, και ζήλου πλήρης*

υπέρ της Εκκλησίας». Ο Γαβριήλ το πρώτον ανεδείχθη σε Μητροπολίτη Γέροντα Χαλκηδόνος και το έτος 1702 ανήλθε στον Αποστολικό Πατριαρχικό και Οικουμενικό Θρόνο Πατριαρχεύσας ως Γαβριήλ Γ΄ μέχρι και τον θάνατό του, την 17^η Οκτωβρίου 1707.

Ο Δημήτριος Π. Πασχάλης σε εμπειριστατωμένη μελέτη του δημοσιεύει το «Συνοδικόν» το οποίο εξεδόθη επί τη εκλογή και αναρρήσει του από Χαλκηδόνος Γαβριήλ στον Οικουμενικό Θρόνο, όπου μεταξύ άλλων αναφέρονται και τα εξής: *«...Βούλεται δε ημίν το προοίμιον ότι μετά πεντεκαιδεκαετή πατριαρχείαν κοιμηθέντος εν Κυρίω του αιιδίμου Πατριάρχου Κυρ Καλλινίκου, και του αγίου πατριαρχικού θρόνου πατριαρχικής προστασίας στερηθέντος, παρεγενόμεθα ενταύθα εις Αδριανούπολιν, όπου το βασίλειον τας διατριβάς ήδη ποιεί, πάντες οι παρατυχόντες συνάδελφοι αρχιερείς, και την ειρημένην θεάρεστον συμφυΐαν και σύμπνοιαν έχοντες συνεστήσαμεν κοινήν συνέλευσιν, και μετά την επίκλησιν του Παναγίου Πνεύματος, κοινή γνώμη και εκλογή ημών, και καλή υποθήκη των εξοχωτάτων κληρικών και ευγενεστάτων αρχόντων της Κωνσταντινουπόλεως και παντός του χριστωνύμου λαού, εξελέχθη και ανερρήθη εις τον Πατριαρχικόν και Οικουμενικόν Θρόνον, ο Πανιερώτατος και λογιώτατος Μητροπολίτης Χαλκηδόνος Κυρ Γαβριήλ, ανήρ εκ νεαράς ηλικίας ανατεθραμμένος εν τω κόλπω της Μεγάλης Εκκλησίας και πάση εκκλησιαστική παιδεία και μαθήσει καλώς και ακριβώς εξησκημένος, αρεταίς τε πάσαις κοσμούμενος, και βίου λαμπρότητι και πείρα πραγμάτων τα μέγιστα διαπρέπων, μάλιστα δε θεοσεβεία και φρονήσει, συνέσει τε και επιεικεία τρόπων πολλώ τινι μέτρω υπερανιστάμενος».*

Στη διάρκεια της Πατριαρχίας Γαβριήλ Γ΄ εξεδόθησαν σημαντικές συνοδικές αποφάσεις με τις οποίες ρυθμίστηκαν θέματα αμιγώς πνευματικά και κανονικού δικαίου (νηστείας, εξομολογήσεως, γάμων, κ.ά.), καθώς και γενικότερα ζητήματα οργανώσεως των Ιερών Μητροπόλεως και Μονών.

Οι Μανουήλ Γεδεών και Δημήτριος π. Πασχάλης αναφερόμενοι στις εντύπως εκδοθείσες «κανονικές διατάξεις» του Πατριάρχου Γαβριήλ Γ΄ επισημαίνουν ότι οι κυριότερες εξ αυτών αφορούν: α) την κατά το έτος 1704 αποκήρυξη «δι΄ εγκυκλίου συνοδικής επιστολής» της «εις την χυδαίαν διάλεκτον και κατά λέξιν» μεταφράσεως των Ιερών Γραφών, επειδή ο ίδιος εθεωρούσε αυτήν ως περιττή και ανωφελή κατά το ότι: *«η γαρ έννοια, λέγει, και το βάθος των νοημάτων των Ιερών Γραφών, χωρίς εξηγητών Θείων Πατέρων της Εκκλησίας, ουδέ αυτοίς τοις επισταμένοις την ελληνικήν διάλεκτον πρόχειρός εστι και ευκατάληπτος, πολλού γε δει τω απλώ λαώ, β) τον κατά το έτος 1704 καθορισμό της πανηγύρεως της Αγίας Ευφημίας στις 11 του μηνός Ιουλίου, γ) την κατά το έτος 1703 αγιοκατάταξη του Επισκόπου Αιγίνης Διονυσίου,*

του Ζακυνθίου, και την «κανονίζουσιν την ετήσιον πανήγυριν του αγίου Διονυσίου Αρχιεπισκόπου Αιγίνης, περιγραφομένην εν μόναις ταις νήσοις Κεφαλληνία και Ζακύνθω», δ) την «κυρούσαν τα δίκαια της εν Θεσσαλονίκη Μονής των Βλατέων (Βλατάδων)», και τόσες άλλες.

Ο Πατριάρχης Γαβριήλ αντετάχθη σθεναρώς κατά της προσηλυτιστικής δράσεως των Ρωμαιοκαθολικών στις Κυκλάδες και όταν το 1706 επληροφορήθη ότι «εν τη... Άνδρω οι περινοστούντες την νήσον επί σκοπώ προπαγανδιστικώ πολυπληθείς δυτικοί ιερείς πολλαχώς ηγωνίζοντο να επιρεάσωσι την θρησκευτικήν συνείδησιν των νησιωτών, πολλούς των οποίων είχαν κατορθώσει και να σαγηνεύσωσιν εις τας τεχνηέντως εξυφαινομένας πλεκτάνας των, απηύθυνε προς τους Άνδρίους ...πολλού λόγου άξιον έγγραφον, εις απλήν γλώσσαν γεγραμμένον, όπως είνε τούτο καταληπτόν εις όλους».

Πρόκειται όντως για ένα μνημειώδες κείμενο το οποίο επιτυχώς και αρτίως εδημοσίευσε ο Δημήτριος π. Πασχάλης. Σώζεται επίσης γράμμα του Πατριάρχου Γαβριήλ προς τον Μητροπολίτη Σμύρνης διά του οποίου αναιρεί τα «περί του αναγινώσκειν τα βιβλία της παλαιάς και νέας Διαθήκης», «εις ελληνικήν φράσιν και διάλεκτον», και συνιστά τον αφανισμό της παραφράσεως του Μαξίμου του Καλλιουπολίτου ενώ συγχρόνως «αποσκορακίζει το παρά του Ιησούτου Φραγκίσκου συγγραφέν περί καθαρτηρίου πυρός βιβλιάριον». Κατά το έτος 1705 με πρωτοβουλία του πραγματοποιείται η νέα έκδοση του λειτουργικού βιβλίου του «Τριωδίου».

Η φιλοπρόοδος και φιλεκπαιδευτική διάθεση και δράση του Πατριάρχου Γαβριήλ αποδεικνύεται και εκ του γεγονότος ότι με πρωτοβουλία και προτροπή αυτού συνεστήθη κατά το έτος 1706 η πρώτη εν Σμύρνη Ελληνική Σχολή, η μετέπειτα περιώνυμος Ευαγγελική Σχολή Σμύρνης, στην οποία εκλήθη ως Διδάσκαλος ο Διαμαντής Ρύσιος, πάππος του Αδαμαντίου Κοραή, ο οποίος απεδέχθη την προσωπική πρόσκληση του Σμυρναίου Πατριάρχου και εδίδαξε στη Σχολή προσφέροντας μέγιστες υπηρεσίες στην αναβάθμιση της παρεχόμενης παιδείας εν Σμύρνη. Σημειωτέον ότι οι Διαμαντής Ρύσιος, Αντώνιος ο Βυζάντιος και Ιάκωβος Μάνος ο Αργεΐος συνέγραψαν εγκώμια και εγκωμιαστικά «προσφωνήματα» εξυμνώντας τις λαμπρές αρετές του Πατριάρχου Γαβριήλ.

Επί της Πατριαρχίας του άρχισε κατά πάσα πιθανότητα να συστηματοποιείται το «Δίκαιο» του Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως σχετικά με τους λογαριασμούς των ναών της Αρχιεπισκοπής Κωνσταντινουπόλεως «αποστελλομένων αρχιερέων επ' εξελέγξει». Πέραν των πολλών άλλων δωρεών και αφιερωμάτων ο Κωνσταντινουπόλεως Γαβριήλ Γ', όπως

αναφέρουν ο Γ. Χρυσοβέργης και Μ. Γεδεών, κατασκεύασε το 1703 και τον περικαλλέστατο άμβωνα του Πατριαρχικού Ναού του Αγίου Γεωργίου. Ο Πατριάρχης Γαβριήλ Γ΄ απέθανε «εν τη πατριαρχική περιωπή» και ετάφη, κατόπιν επιθυμίας του, στην εν τη νήσω Χάλκη Ιερά Μονή της Θεοτόκου, της αποκαλουμένης Καμαριωτίσσης, και επί του τάφου του εχαράχθη το ακόλουθο επίγραμμα:

«Ο τύμβος ούτος Γαβριήλ κεύθει δέμας, Οικουμενικού Ποιμένος τρισολβίου, ος, ευθύφρωνων και σοφός μεγαλόνομος, ζήλου τε πλήρης ευσεβείας δογμάτων, έοργεν εσθλά πλείστα πολλοίς εν βίω, κάλλυνε κανήγειρε προς μονάς γης πραέων αυτού μέμνηται προς Θεόν μεμνημένων. Εν έτει αψζ΄, Οκτωβρίου ιζ΄».

Ο δεύτερος στην χορεία των Σμυρναίων Οικουμενικών Πατριαρχών είναι ο **Γαβριήλ ο Δ΄**, ο οποίος κατήγετο από αριστοκρατική οικογένεια και υπηρέτησε αρχικώς πλησίον του Μητροπολίτου Σμύρνης Νεοφύτου του εκ Λέρου και ανεδείχθη «ένθερμος θιασώτης της εκκλησιαστικής τάξεως και ακολουθίας». Εχειροτονήθη Επισκοπος Μοσχονησιών (1767-1771), εν συνεχεία προήχθη στη Μητρόπολη Ιωαννίνων (1771) και ακολούθως στη Μητρόπολη Παλαιών Πατρών (1771-1780).

Σε διαδοχή του Πατριάρχου Σωφρωνίου του Β΄, η Αγία και Ιερά Σύνοδος εξελέξατο τον από Παλαιών Πατρών Γαβριήλ στον Οικουμενικό Θρόνο (1780-1785), τον οποίο διακόνησε ευόρκως και σύμφωνα με τα γραφόμενα του Μανουήλ Γεδεών: *«Ην ανήρ πράος, επιεικής και φιλόπτωχος, ώστε κατά τον Μακραίον, «ουδένα παρελύπησεν, ή αλγούντα ουκ εθεράπευσεν εν πενταετεί Πατριαρχεία».*

Ο Πατριάρχης Γαβριήλ Δ΄ αντιμετώπισε τις ανάγκες των ελληνικών κοινοτήτων της Ευρώπης, ρύθμισε ζητήματα κανονικού δικαίου, ίδρυσε πολλά σχολεία και απεκατέστησε τον λόγιο κληρικό Αθανάσιο Πάριο, ηγετική μορφή του κινήματος των Κολλυβάδων που είχε αφορισθεί από το Πατριαρχείο, αλλά δεν δικαίωσε τις απόψεις του. Άξιο μνείας είναι το γεγονός ότι Καθηγητής του Αθανασίου Πάριου στην Ευαγγελική Σχολή Σμύρνης ήταν ο αδελφός του Πατριάρχου Γαβριήλ Δ΄, ο Ιατρός Χριστόδουλος, ο οποίος μεταξύ των ετών 1746-1753 edίδαξε την ελληνική γλώσσα. Εργατικός και ειρηνικός χαρακτήρας επέδειξε διαλλακτικό πνεύμα και βοήθησε στην επίλυση πολλών κρισίμων προβλημάτων.

Επί της πατριαρχίας του Γαβριήλ εξεδόθησαν τρεις «Κανονικές Διατάξεις» εκ των οποίων κυριωτέρα υπήρξε η επιτρέπουσα στους Ορθοδόξους της Ινδίας την σύναψη γάμου με τους ετεροδόξους Χριστιανούς. Άλλες εκκλησιαστικές πράξεις οι οποίες εξεδόθησαν, αφορούσαν την επικύρωση τα επί της Μονής Σινά δίκαια του Πατριαρχικού Θρόνου των Ιεροσολύμων, την κατά το έτος 1782

αναγνώριση ως μετοχίου της Μονής Τετάρνης (Τατάρνης) της εν τω χωρίω Δραγομέστω Ναυπάκτου Μονής της Θεοτόκου, τον διακανισμό των ζητημάτων της Μονής Κύκκου και των Σχολών Δημητσάνης, Νάξου και Σάμου. Εκήρυξε ως Σταυροπηγιακή την Ιερά Μονή Καταπολιανής Πάρου, επεκύρωσε την προσάρτηση της εν Πριγκήπω Μονής Αγίου Γεωργίου Κουδουνά στην εν Πελλοποννήσω Μονή της Λαύρας και την παραχώρηση της εν Πριγκήπω Μονής του Σωτήρος Χριστού στην Αγιορείτικη Μονή Εσφιγμένου. Επέκυρωσε την εισαγωγή του κοινοβιακού πολιτεύματος (κατά Δεκέμβριο του 1784) στην Αγιορείτικη Μονή Ξενοφώντος.

Από τον Μανουήλ Γεδεών καταγράφεται *«η κατά Ιούνιον του 1783 κατόπιν συσκέψεως, μετά των επιτρόπων του κοινού, των του Αγίου Όρους, και των εξ Άθωνος ελθόντων έκδοσις σιγιλίου καθορίζων την τάξιν και τον νόμον διοικήσεως εν Άθω, κώδικα πρακτικών, εισαγωγήν και γραμματέα διά τα πρακτικά και τους λογαριασμούς της κοινότητος, ορίσας άμα την μεν επιστασίαν ειρηνοδικείον, την κοινότητα πρωτοδικείον και την Μ. Εκκλησίαν εφετείον, κλείσας τα μαγαζεία των λαϊκών και άλλα καλά αποφασίσας»*. Πρόκειται για το «Τυπικό» του Αγίου Όρους, το οποίο οριοθετούσε τις διοικητικές και εκτελεστικές αρμοδιότητες των οργάνων του.

Άξια μνείας είναι και η επί των ημερών αυτού ανέγερση του ναού της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος των εν Καλκούτα Γραικών Ορθοδόξων, του Αγίου Γεωργίου Βιέννης και των Αγίας Τριάδος και Αγίου Νικολάου Τεργέστης. Συνέστησε Νοσοκομείο στα προάστεια των Θεραπειών Κωνσταντινουπόλεως και το 1781 συνέβαλε στην ανέγερση του ναΐσκου του Αγίου Ανδρέου του Πρωτοκλήτου στην Αγιορείτικη Μονή Παντοκράτορος. Ο Πατριάρχης Γαβριήλ κατά τα έτη 1781-1782 απέκρουσε επιτυχώς την ανάμειξη των λαϊκών λογάδων στα εσωτερικά της διοικήσεως του Αγίου Όρους και αντιμετώπισε τα δυσθεώρητα χρέη των Αγιορειτικών Μονών. Ο ίδιος απηγόρευσε στους Έλληνες Ορθοδόξους της Ινδίας «τον επαγόμενον υπό των δικαστηρίων όρκον» και κατόπιν προτροπής και αδείας του εξεδόθη στη Βενετία (1783-1784) η πρώτη μετά την άλωση συστηματικώς γραφείσα Εκκλησιαστική Ιστορία υπό του Αθηνών Μελετίου.

Ο Σμυρναίος Αδαμάντιος Κοραής, ο οποίος είχε μεταφράσει την «Κατήχηση» του διακεκριμένου Ρώσου Θεολόγου και Μητροπολίτου Πλάτωνος, γράφει το 1782 επιστολή προς τον Πατριάρχη Γαβριήλ και του αποστέλλει το σχετικό πόνημά του, αναφέροντας τα κάτωθι: *«Προς Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Γαβριήλ, 1782. Παναγιώτατε Δέσποτα! Εις τας Σεβασμίους χείρας της Υμετέρας Θεοτιμήτου Παναιγιότητος παραδίδω τον μικρόν*

τούτον «κόκκον του σινάπεως», («Σύνοψιν Ιεράς Ιστορίας και Κατηχήσεως») με σέβας βαθύτατον και χριστοτάτας ελπίδας, ότι θέλει τον φυτεύσειν και τον ποτίσειν η Υμετέρα Παναγιότης με την συνέργειαν των λοιπών Μακαριωτάτων Πατριαρχών και συνεργών Αυτής, καθώς ο Παύλος και ο Απολλώς κατ' αρχάς της Χριστιανικής Εκκλησίας. Ο δε χορηγός παντός αγαθού είθε τον μεν σπόρον να αυξήση «εις δένδρον μέγα», την Υμετέραν δε Παναγιότητα να χαρίση εις την Εκκλησίαν αυτού ευδαιμονούσαν εις έτη πολλά».

Ο Οικουμενικός Πατριάρχης Γαβριήλ Δ΄ εκοιμήθη στις 29 Ιουνίου 1785 και ετάφη στο προαύλιο του Ιερού Ναού των Ασωμάτων (Παμμεγίστων Ταξιαρχών) στο Μέγα Ρεύμα.

Την Τριάδα των Σμυρναίων Οικουμενικών Πατριαρχών συμπληρώνει ο **Νεόφυτος Ζ΄**, κατά κόσμον καλούμενος Νικόλαος, ο οποίος εδιδάχθη από τον Ιερομόναχο Δενδρινό τα ελληνικά γράμματα στην περιώνυμη Ευαγγελική Σχολή Σμύρνης και εν συνεχεία υπηρέτησε ως Μέγας Αρχιδιάκονος του Οικουμενικού Πατριαρχείου, οπότε κατά μήνα Μάιο του 1771 εξελέγη και χειροτονήθη Μητροπολίτης Μαρωνείας, την οποία εποίμανε μέχρι την 1^η Μαΐου 1789. Είναι η ημερομηνία κατά την οποία ανήλθε για πρώτη φορά στον Οικουμενικό Θρόνο, τον οποίο διακόνησε επί πενταετίαν (1789-1794) και αφού επαύθη και εξορίστηκε στη Ρόδο και απ' εκεί στην Πάτμο και στο Άγιον Όρος, επανεξελέγη για δεύτερη φορά Οικουμενικός Πατριάρχης (1799-1801), οπότε επαύθη και εξορίστηκε πάλι στο Άγιον Όρος.

Κατά την διάρκεια των δύο πατριαρχιών του Νεοφύτου κατεδικάσθη με «κανονική διάταξη» η διδασκαλία του Πανθεισμού και στην προσπάθεια να εμποδίσει την εξάπλωση αιρετικών ή και αντιθέων ιδεών αναγκάστηκε να αφορίσει τον μοναχό Χριστόδουλο τον Ακαρνάνα, του οποίου τα κηρύγματα διέσπειραν ιδέες καινοφανείς και ουσιαστικά αντίθετες προς την Ορθόδοξη πίστη. Επεκύρωσε την προσάρτηση στο Μέγα Σπήλαιο της εν Αντιγόνη Μονής του Αγίου Γεωργίου Καρίπης, στην οποία το 1791 ανεγνώρισε την Σταυροπηγιακή αξία, καθώς και τα Σταυροπηγιακά δίκαια της «Μονής των Βλατέων και των μετοχίων, κτημάτων και ναών αυτής». Απέσπασε από την Μονή Εσφιγμένου την εν Πριγκήπω Μονή του Σωτήρος Χριστού την οποία ανέδειξε σε Σταυροπηγιακή και ανεκήρυξε επίσης σε Σταυροπηγιακή και την εν Κρήτη Μονή Αρκαδίου. Ανεγνώρισε δε τα κανονικά δίκαια του Πατριαρχικού Θρόνου Αντιοχείας επί της Μητροπόλεως Χαλεπίου.

Ο Πατριάρχης Νεόφυτος συγκαταλέγεται μεταξύ των φιλοπρόοδων και φιλόμουσων Πατριαρχών, οι οποίοι προσπάθησαν και ενίσχυσαν την ελληνορθόδοξη παιδεία του Γένους. Έτσι ανεσύστασε την Πατριαρχική Μουσική Σχολή στην

Κωνσταντινούπολη (1791) και εργάστηκε για την αναδιοργάνωση της Μεγάλης του Γένους Σχολής (1793).

Απέστειλε Πατριαρχικούς Εξάρχους στο Άγιο Όρος με την εντολή να διερευνήσουν πιθανούς τρόπους για την επαναλειτουργία της Αθωνιάδος Σχολής (1800) και παράλληλα ίδρυσε τακτική Ελληνική Σχολή στην Καισάρεια και φρόντισε ζητήματα της Ελληνικής Σχολής Νάξου.

Ο Κωνσταντινουπόλεως Νεόφυτος «ήρε συνοδικώς την ήδη συνοδικώς κηρυχθείσαν αποδοκιμασίαν του βιβλίου *«περί συνεχούς μεταλήψεως»* προς τον τούτου συγγραφέα Μακάριον πρώην Κορίνθου γράψας και λύσας και των προεκδιδομένων επιτιμιών τους αναγνώστας αυτού». Το 1792 έγινε η έκδοση του *«Ευχολογίου»* στη Βενετία από τον εξ Ιωαννίνων Δημήτριο Θεοδοσίου και το 1793 υπό του ιδίου εξεδόθησαν τα δώδεκα *«Μηνιαία»* *«μετά και της προσθήκης του Τυπικού εν εκάστη εορτή του χρόνου...»*. Ενεκρίθη η μετάφραση και έκδοση κατά το έτος 1800 των Ιερών Κανόνων της Ορθοδόξου Εκκλησίας στην ομιλουμένη γλώσσα (Δημοτική) και παράλληλα εξεδόθησαν τα έργα *«Κανονικόν»* του Χριστοφόρου και το *«Πηδάλιον»* Νικοδήμου του Αγιορείτου, ο οποίος εξέδωσε στην Κωνσταντινούπολη και το *«Μέγα Ευχολόγιο»*, ενώ με την άδειά του εκδόθηκαν από το Πατριαρχικό Τυπογραφείο και οι *«Κανόνες»* του Ιωάννου Νηστευτού. Μετά από 413 έτη ανεσύστασε την Μητρόπολη Κερκύρας και με άδεια της Υψηλής Πύλης ευλόγησε την νέα σημαία του Ιονίου Κράτους στον Πατριαρχικό Ναό του Αγίου Γεωργίου. Ιδιαίτερα μέριμνα και φροντίδα επέδειξε και για την τακτοποίηση των οικονομικών χρεών των Ιερών Μονών του Αγίου Όρους.

Η ιστορική ιχνηλασία για τις εκ Σμύρνης προσωπικότητες οι οποίες ελάμπρυναν τον μαρτυρικό Οικουμενικό Θρόνο συμπληρώνεται και με τρία άλλα πρόσωπα τα οποία καίτοι δεν κατήγοντο από την Σμύρνη, εντούτοις ως Μητροπολίτες Σμύρνης ανήλθον στον θρόνο της Μητρός Αγίας Μεγάλης του Χριστού Κωνσταντινουπολίτιδος Εκκλησίας, ήτοι:

α) **Ο Οικουμενικός Πατριάρχης Προκόπιος Πελεκάσης ο Πελοποννήσιος** (1785-1789), ο οποίος εποίμανε την Μητρόπολη Σμύρνης από το 1770 έως το 1785 και επί των ημερών του επήλθε η ειρήνευση μεταξύ του ποιμνίου του, ενώ παράλληλα ανηγέρθησαν οι ναοί της Κοιμήσεως της Θεοτόκου στο Μπουρνόβα (1772), του Αγίου Χαραλάμπους στο Χατζηλάρι (1781) και του Αγίου Ιωάννου του Θεολόγου (1778). Ως Πατριάρχης διακρίθηκε για τις πρωτοβουλίες του ως προς την αναβάθμιση των Πρεσβυγενών Πατριαρχείων και εμερίμνησε για τα διοικητικά και οικονομικά ζητήματα της Μεγάλης Εκκλησίας

προσπαθώντας να περιορίσει τις εξωτερικές επιρροές στα εκκλησιαστικά ζητήματα. Επαύθη των πατριαρχικών καθηκόντων αυτού και εξορίστηκε στην Ιερά Μονή Μεγίστης Λαύρας Αγίου Όρους. Το 1797 επέστρεψε στην γενέτειρά του, στη Σίτσοβα της Μεσσηνίας όπου εκοιμήθη πιθανότατα προ του 1810 και ετάφη πλησίον του Ιερού Ναού του Αγίου Νικολάου,

β) ο εθνοϊερομάρτυς Οικουμενικός Πατριάρχης Άγιος Γρηγόριος ο Ε΄, ο οποίος χειροτονήθη υπό του Μητροπολίτου Σμύρνης Προκοπίου Διάκονος και Πρεσβύτερος αναδειχθείς εν συνεχεία Πρωτοσύγκελλος της Μητροπόλεως Σμύρνης. Όταν ο Προκόπιος εξελέγη Οικουμενικός Πατριάρχης, διάδοχός του ανεδείχθη στη Μητρόπολή Σμύρνης ο Γρηγόριος (1785-1797), ο οποίος προώθησε ειρηνικές σχέσεις μεταξύ των Σμυρναίων και για τον σκοπό αυτό, όπως επισημαίνει ο Σταύρος Θ. Ανεστίδης, το πρώτο έγγραφό του ως Μητροπολίτου Σμύρνης, το «περί ομονοίας υποσχετικόν» (Οκτώβριος 1785), απετέλεσε, κατά κάποιο τρόπο, τον καταστατικό χάρτη της εκκλησιαστικής και κοινοτικής διοικήσεως, διότι απέβλεπε στη στενή συνεργασία αρχιερέως και κοινότητος. Ο ίδιος ο Μητροπολίτης δι' αυτού οριοθετούσε τα δικαιώματά του και αντίστοιχα μετρίαζε τις φιλοδοξίες των κοινοτικών αρχόντων.

Ο Σμύρνης Γρηγόριος εμερίμνησε ιδιαίτερα για την φιλανθρωπία, την ίδρυση σχολείων και την οργάνωση της παιδείας με την ενίσχυση της περιωνύμου Ευαγγελικής Σχολής, καθώς και για την ανύψωση του εφημεριακού κλήρου απαλλάσσοντας τους ιερείς από τον λεγόμενο κεφαλικό φόρο. Επί της αρχιερατείας του ανηγέρθη ο ερειπωμένος Ναός της Αγίας Φωτεινής, ο ναός του Τιμίου Προδρόμου στον Βουτζά, του Αγίου Ιωάννου του Θεολόγου στο Σεβδίκιοϊ και ανακαινίσθηκε η Βυζαντινή Εκκλησία της Αγίας Ειρήνης στην Παλαιά Φώκαια. Ο Σταύρος Ανεστίδης επικαλείται τα γραφόμενα του Κωνσταντίνου Κούμα ο οποίος αναφέρεται σε χαρακτηρισμούς Σμυρναίων για τον Σμύρνης Γρηγόριο, τον οποίο θεωρούσαν: *«σεμνόν το ήθος, λιτόν την δίαιταν, ταπεινόν την στολήν, ζηλωτήν της πίστεως, δραστηριώτατον, άκαμπτον εις τας ιδέας του»*. Ο Σμύρνης Γρηγόριος ανήλθε τρεις φορές στον Οικουμενικό Θρόνο (α΄ 1797-1798, β΄ 1806-1808, γ΄ 1818-1821) και εμαρτύρησε την Κυριακή του Πάσχα, 10 Απριλίου 1821. Και

γ) ο Οικουμενικός Πατριάρχης Άνθιμος Γ΄ ο Νάξιος, ο οποίος εχρημάτισε Μητροπολίτης Σμύρνης από το 1797 έως το 1821, οπότε εξελέγη Μητροπολίτης Γέρων Χαλκηδόνος (1821-1822) και εν συνεχεία Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως (1822-1824). Όταν επαύθη λόγω της κλονισθείσης υγείας του, κατά Δεκέμβριο του 1825, ο Σουλτάνος του επέτρεψε να επανέλθει εφesusχάζων στην Σμύρνη, όπου διέμενε στον «Πάνω Μαχαλά». Διετέλεσε μάλιστα

και Τοποτηρητής της Μητροπόλεως Σμύρνης από το 1831 έως το 1833 και εκοιμήθη το 1842 ενταφιασθείς στο Ναό του Αγίου Ιωάννου του Θεολόγου. Άξιες μνείας είναι οι ανεγέρσεις Ναών, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν επί της αρχιερατείας του ως Μητροπολίτου Σμύρνης, ήτοι του Ναού Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης στο Μπουνάρμπασι (1799), του Ναού Αγίων Αποστόλων στον Κουκλουτζά (1801) και του Ναού του Αγίου Ιωάννου του Θεολόγου στον Απάνω Μαχαλά (1804), ενώ ιδιαίτερο ενδιαφέρον επέδειξε για την λειτουργία και πρόοδο του Φιλολογικού Γυμνασίου Σμύρνης.

Στην χορεία των εν Χριστώ Επισκόπων της πολυφώτου και αθανάτου λυχνίας της των Σμυρναίων Εκκλησίας από των Αγίων Βουκόλου και Πολυκάρπου έως των Αγίων Γρηγορίου Ε΄ και Χρυσοστόμου προσετέθη εν έτει σωτηρίω 2016 , εμπνεύσει, κελεύσματι και προτροπή του Παναγιωτάτου Οικουμενικού Πατριάρχη κ. Βαρθολομαίου, και μάλιστα κατόπιν μακράς χηρείας 94 συναπτών ετών (1922-2016), της μαρτυρικής Μητροπόλεως Σμύρνης, ο από Αρχιγραμματέων του Οικουμενικού Πατριαρχείου Βαρθολομαίος «ούτινος τα έτη είησαν πολλά, ευλογημένα, ειρηνικά και σωτήρια» Γένοιτο!

Υ.Γ.: Το παρόν ταπεινό επετειακό κείμενο αφιερούται πάνυ ευλαβώς και με χρηστές ελπίδες «τω νέω Αγγέλω της εν Σμύρνη Εκκλησίας Βαρθολομαίω».